

Організація музейної справи у Франції та її досвід для України

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м Київ,
e-mail: inna.iwanyuta@yandex.ru

Анотація. У статті обґрунтована необхідність модернізації музейної справи України. Розглянуто особливості сучасної музейної діяльності у Франції, яка є показовою для України у плані запозичення досвіду.

Ключові слова: музей, музейна справа, музейна політика, законодавча база, історико-культурний потенціал, відвідуваність музеїв, туризм.

Вступ

Україна має досить значну кількість визначних історико-культурних пам'яток. Наша держава є однією із провідних країн Європи за кількістю об'єктів історико-культурної спадщини. За офіційними даними у музеях України зберігається більш ніж 12 млн. нерухомих пам'яток історії та культури [1].

Але, на жаль, потужний історико-культурний потенціал України не використовується повною мірою, в зв'язку з наявністю ряду значних проблем в даній галузі: недосконалість законодавчої бази в сфері музейної справи (відсутня Програма розвитку), недостатність експозиційних площ (лише 12% предметів основного фонду експонуються) [1], не існує чіткої системи обліку музеїв, крім того вони підпорядковані різним відомствам, які не координують свою діяльність у даній сфері, недостатній рівень кадрового та інформаційного забезпечення.

Незаперечним є той факт, що музейна справа нашої країни потребує модернізації. Показовою для України є організація музейної діяльності у Франції. Це одна з країн, де музеї активно використовуються як об'єкти туризму. Цьому, перш за все, сприяє музейна політика держави, хороше фінансування, відмінна підготовка кадрів. Вивчення даної теми є актуальним саме через можливості запозичення досвіду Франції щодо використання потенціалу музеїв для розвитку культурного туризму, туристично-екскурсійної популяризації регіонів країни і її музейної мережі, особливостей сучасної організації музейної справи.

Завдання цієї статті – коротко познайомити з основними напрямками та засадами діяльності Франції в музейній сфері, особливостями законодавчої бази та музейною політикою, які можуть стати прикладом для України при оновленні та розвитку музейної справи в майбутньому.

Ступінь вивченості. Вивченню проблем музейних закладів України присвячені праці багатьох вчених: Чупрій Л. В., Кифяк О.В., Селіверстова К.Н., Рутинський М.Й., Стецюк О.В. та ін. Однак, дослідження організації музейної діяльності у Франції як перспективної для України у плані запозичення досвіду ще детально не проводилось.

Результати і обговорення

В Україні існує проблема управління музейною сферою. Музеї підпорядковані різним відомствам, які не координують свою діяльність. У Міністерстві культури існує лише невеликий відділ музейної справи, який не може повністю охопити всю музейну сферу.

Система управління музеями Франції ж чітко структурована. Переважна більшість музеїв повністю або частково перебуває у віданні Міністерства культури і масових комунікацій Франції. Службою Міністерства, відповідальною за здійснення музейної політики є Управління музеїв Франції. У відання Управління входить: закупівля предметів мистецтва; зберігання, охорона, реставрація, вивчення і поповнення колекцій; представлення колекцій для громадського ознайомлення; політика у сфері підготовки музейних кадрів; спостереження за ринком предметів мистецтва, переміщенням цінностей; міжнародне співробітництво у сфері музейної діяльності; підготовка законодавчих актів, що стосуються музеїв [2].

Цим завданням відповідає структура Управління музеїв. У нього входять: Генеральна інспекція музеїв; департаменти колекцій; бюро закупівель; департамент виховної роботи та поширення культури; департамент підготовки фахівців і кадрової роботи; департамент архітектури, музеографії та творчих колективів; відділи по зв'язках з громадськістю та безпеки. Управління музеїв підтримує, координує та контролює в технічному і науковому плані роботу більше тисячі муніципальних, департаментальних та громадських музеїв по всій країні, адміністративні та фінансові аспекти діяльності яких регламентуються Регіональними Управліннями у культурних справах [3].

Перспективною для українських музеїв є також і модель об'єднання національних музеїв Франції. Об'єднання національних музеїв Франції (Reunion des musees nationaux, RMN) – це представницький

орган на правах комерційної структури, що виконує функції асоційованого комерційного агента національних музеїв країни. Вони є некомерційними установами, за організаційно-правовим статусом дуже близькі до державних музеїв України. Існують об'єктивні законодавчі обмеження щодо розгортання цими установами різновекторної комерційної діяльності.

Французькі музейники вирішили цю дилему шляхом делегування своїх комерційних повноважень іншій організації, яка функціонувала б на засадах підприємництва. З цією метою кожен музей-засновник підписав договір з RMN, згідно з яким передав їй усі авторські права на використання зображень музейних предметів і їхньої інтерпретації; своєю чергою, Об'єднання взяло на себе організацію товарного виробництва і реалізацію товарів з використанням цих зображень з метою одержання доходу та туристично-екскурсійної популяризації регіонів країни і її музейної мережі. [4, с. 353].

Об'єднання національних музеїв Франції випускає книжки про мистецтво, каталоги виставок, CD-диски, поштівки, письмове приладдя, посуд з музейною символікою, ювелірні прикраси, годинники, майки, бейсболки тощо [5]. Організація має свій інтернет-магазин (веб-сайт: <http://www.boutiquesdemusees.fr/en/>), де інформація про широкий вибір товарів представлена 2 мовами: французькою та англійською.

Таким чином, працівники Об'єднання – фахівці у сфері комерції – досліджують ринок, складають замовлення на виробництво товарів і реалізують їх у музейних магазинах, працівники музеїв – фахівці, які займаються спадщиною, мистецтвознавці, історики – відвідують аукціони і підбирають предмети, що могли б зайняти гідне місце у французьких національних музеях. Фінансисти готують звіт про доходи, а мистецтвознавці – списки предметів на закупівлю. Після затвердження річного фінансового звіту близько 14% прибутку залишається в Об'єднанні на його розвиток, а інша сума йде на придбання нових надходжень у музеї [4, с. 353].

Досвід діяльності Об'єднання національних музеїв Франції показує, як гармонійно можна поєднати інтереси музейних асоціацій з бізнесом, як музейний бізнес може ефективно працювати на туризм, одночасно допомагаючи збереженню спадщини і поповненню фондів державних музеїв.

Варто відмітити і сучасну законодавчу базу роботи французьких музеїв. Їх діяльність регулюється Законом «Про музеї Франції» від 4 січня 2002 року. Законом визначений спеціальний статус «Національних музеїв Франції», які повинні відповідати чітким науковим і культурним критеріям (у разі неправомірного використання назви «Національний музей Франції» встановлена відповідальність, у т. ч. штраф в 15 000 євро)[6].

1 серпня 2003 року у Франції був прийнятий Закон «Про меценатство, асоціації і фонди» (на сьогоднішній день французьке законодавство в цій сфері вважається одним з кращих в світі). Він передбачає наступні правила:

- скорочення без обмеження в часі до 90 % обсягів соціальних податків з підприємства за придбання в іноземців на користь держави творів мистецтва, що являють собою значну цінність;
- скорочення до 90 % обсягів податків за придбання цінного мистецького твору, який знаходиться у Франції з тією умовою, що він має і надалі перебувати на території країни (не менше ніж 50 наступних років);
- національні скарби не оподатковуються [7].

Міністерством культури і комунікацій було створено спеціалізований відділ з питань меценатства, поставлено на професійну основу роботу власних служб та установ, налагоджено співпрацю з юридичними та економічними інститутами, що широко сприяло поширенню нового законодавства і становленню культури меценатства у Франції.

Повертаючись до України, з прикрістю констатуємо той факт, що Закону “Про меценатство” в Україні немає. Ще в 2006 році в Міністерстві культури обговорювався проект такого закону та необхідність державної підтримки учасників меценатської діяльності, але він так і не був прийнятий. З лютого 2013 року набув чинності Закон України “Про благодійну діяльність та благодійні організації”, яким з-поміж інших видів благодійної діяльності виділяється і меценатська – благодійна діяльність у сферах освіти, культури та мистецтва [8]. Але чинне законодавство повністю не врегульовує питання меценатства; необхідність прийняття спеціального закону у цій сфері залишається.

Одним з показників успішної музейної політики є відвідуваність. Загальна кількість відвідувачів музеїв Франції складає 56, 2 млн. осіб [9]. Для порівняння: українські музеї приймають лише 22,4 млн. осіб за рік (в 1990 році цей показник був значно вищим – 31,8 млн. осіб) [1]. Хоча наша країна володіє величезним історико-культурним потенціалом, має чимало цікавих, в тому числі і для іноземних туристів, об'єктів показу. За даними Державної служби статистики України, впродовж 2012 року в Україні працювало 592 музеї, та за підрахунками громадських експертів, при врахуванні всіх відомчих та приватних музеїв, галерей, музеїв системи освіти, нині в Україні діє близько 5 тисяч музеїв [10]. Відповідно до офіційних даних Національного інституту статистики і економічних досліджень Франції, у країні нараховується 1212 музеїв [11].

Точну кількість вітчизняних музеїв неможливо визначити, так як в Україні не існує чіткої системи їх обліку. Також одним із найактуальніших завдань є впровадження у роботу музеїв сучасних

інформаційних систем, що полегшить обробку великих масивів інформації та комунікацію із користувачами музейних послуг.

За допомогою нових технологій сьогодні можна сформувати розвинену інформаційно-комунікаційну структуру, що містить у собі не лише комп'ютеризацію й інформатизацію музею, але й систему постійно діючих комунікативних зв'язків та інформаційного обміну в межах держави й глобальних мережних альянсів і партнерств.

Одним з кращих у світі прикладів такої управлінсько-комунікативної інформаційної системи є національна музейна мережа (банк даних) "MERIMEE" у Франції [4]. Створена у першій половині 1990-х років французька державна база даних Міністерства культури і масових комунікацій Франції і департаменту спадщини містить інформацію, отриману внаслідок інвентаризації культурної спадщини.

У Франції проводяться різні заходи для залучення відвідувачів до музеїв. Перш за все це Ніч музеїв – міжнародна акція, яка дозволяє оглянути музейні експозиції вночі, звичайно приурочена до Міжнародного дня музеїв. У цю ніч більшість музеїв відкрито для відвідувачів після заходу сонця і майже до ранку, вхід – безкоштовний. Основна мета акції – зробити музеї більш доступними для широкої громадськості, залучити до музеїв молодь, показати ресурс, можливості, потенціал сучасних музеїв [12].

Також у треті вихідні вересня проводяться Дні європейської спадщини. Музеї країни пропонують цікаві програми для відвідувачів, проводяться лекції, організують тематичні вечори, виставки, освітні акції.

Щорічно збільшується кількість музеїв, що пропонують безкоштовний вхід своїм відвідувачам. Із загальної кількості відвідувань 42 % – безкоштовний вхід (або 23,9 млн. відвідувань). Вільний вхід до національних музеїв впроваджено: для осіб віком до 18 років, людей з низьким рівнем доходів, інвалідам та їх супроводжуючим, студентам; в першу неділю кожного місяця (з 2000 р.); для вчителів початкової та середньої школи (з 2009 р.) [9].

Цікавим є досвід Франції в залученні підростаючого покоління до музеїв. У другій половині 80-х років у французьких музеях були відкриті студії для організації практичної роботи з учнями. У них діти після огляду експозицій можуть займатися живописом, малюванням, конструюванням та ін. [13].

Міністерство національної освіти приділяє значну увагу вихованню й навчанню школярів у позашкільному середовищі, яке здійснюється в різноманітних інтегрованих культурно-просвітницьких центрах, музеях. Одним з них стало Містечко Віллет (Містечко науки та індустрії, музейний центр), відкрите в Парижі 13 березня 1986 року. Основна мета функціонування: сприяти розумінню науково-технічних процесів. Навчально-виховна діяльність Містечка вписується в навчальний рік і ґрунтується на шкільній і позашкільній діяльності. Формою проведення навчально-виховної роботи в музеї є т. зв. "міські заняття" (фр. classes villette), які органічно продовжують шкільні програми і служать поглибленню знань учнів, їхньому залученню до науки й мистецтва. Педагоги й аніматори проходять стажування на спеціально організованих підготовчих сесіях. Виставки, вистави, дослідження – діяльність такого роду робить з музею справді активне, винахідливе і жваве Містечко, яке щорічно відвідують понад 5 млн. людей. Завдяки найсучаснішим технічним і аудіовізуальним засобам, інтерактивності, що впливають одночасно й на пізнавальність, і на емоційний розвиток, відвідувач стає самостійним і активним учасником. Також у музеї є Медіатека – новий тип бібліотек у Франції, оснащених аудіовізуальними засобами для кращого засвоєння учнями матеріалу в процесі індивідуальної роботи [13].

Висновки

Таким чином Містечко Віллет бере участь у сучасному науково-технічному розвитку, сприяючи професійній орієнтації підростаючих поколінь.

Висновки. Музейна справа України потребує розвитку та удосконалення задля підвищення ефективності діяльності музеїв, збільшення кількості відвідувачів. Вивчаючи досвід Франції, цікавими для України є: система управління музеями; створення комерційної організації (Об'єднання національних музеїв), яка займається реалізацією товарів з використанням зображень з музейною символікою; стимулювання меценатської діяльності та сприяння поповненню національних колекцій; проведення заходів для залучення відвідувачів до музеїв.

Література

1. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Міністерства культури і масових комунікацій Франції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.culturecommunication.gouv.fr/>
3. Бондарчук В. Г. Некоторые особенности организации музеев Франции / В.Г. Бондарчук // Музееведение в начале XXI века: проблемы изучения и преподавания. Зб. матер. Международной научной конференции (14 – 16 мая 2008 года, Санкт-Петербург). – СПб., 2009.
4. Рутинський М.Й. Музеєзнавство: навч. посібник / М.Й. Рутинський, О.В. Стецюк. – Київ: Знання, 2008. – 428 с.

5. Офіційний сайт Об'єднання музеїв Франції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rmngp.fr/>
6. Французький правовий портал «Legifrance» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000769536&categorieLien=id>
7. Вовк Г. С. Меценатство во Франції. Ініціативи Міністерства культури і комунікацій / Г. С. Вовк // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://infoculture.rsl.ru/NIKLib/alhome/news/KVM_archive/articles/2010/05-06/2010-05-06_r_kvm-s4.pdf
8. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>
9. France Museum Surveys 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.egmus.eu/uploads/tx_userm_usstatistic/france_museum_surveys_2009.pdf
10. Чупрій Л.В. Стан та проблеми музейної справи в Україні / Л.В. Чупрій [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/chuprij.htm
11. Musee. Chiffres cles 2011. Statistiques de la culture [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.culture.gouv.fr/culture/deps/chiffres-cles2011/03-musees-2011.pdf>
12. Офіційний сайт Міжнародної ради музеїв [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://network.icom.museum/imd2012/imd-2012/european-night-of-museums/>
13. Харченко Т. Містечко Віллет як відкрита соціально-педагогічна система у Франції / Т. Харченко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/Pedagogika/periodic/visnyk/17/27_kharchenko.pdf

Аннотація. *И. В. Иванюта, Т.И. Шпарага Организация музейного дела во Франции и ее опыт для Украины. В статье обоснована необходимость модернизации музейного дела Украины. Рассмотрены особенности современной музейной деятельности во Франции, которая является показательной для Украины в плане заимствования опыта.*

Ключевые слова: *музей, музейное дело, музейная политика, законодательная база, историко-культурный потенциал, посещаемость музеев, туризм.*

Abstract. *I. V. Ivanyuta, T. I. Shparaha The organization of museology in France and its experience for Ukraine. The necessity of the modernization of museology of Ukraine is reasoned in the article. The peculiarities of current museum activities in France which is significant for Ukraine in terms of borrowing of experience are considered.*

Keywords: *museum, museology, museum policy, legislative base, historical and cultural potential, museum attendance, tourism.*

Поступила в редакцию 24.01.2014 г.